

Pedagogiskt material

HEMLÄNGTAN

En föreställning med Romeo & Julia Kören
idé & regi Benoît Malmberg

"Well, I came to America because I heard the streets were paved with gold. When we got here I found out three things: first, the streets weren't paved with gold; second, they weren't paved at all; and third, I was expected to pave them."

Innehållet i föreställningen Hemlängtan kan anknytas till ämnena historia, svenska, musik och samhällskunskap. Hemlängtan bygger på autentiska brev från svenska utvandrare och på musik från 1800-talets Sverige och Amerika. Breven och sångtexterna tar upp olika teman som kan användas som utgångspunkt i diskussioner med eleverna, både som förberedelse och uppföljning.

Nedan följer citat ur breven och sångtexterna med förslag på anknytning till aktuella teman och frågeställningar att ta upp. Språket i föreställningen är svenskt skriftspråk från 1800-talet och det kan öka elevernas förförståelse att läsa delar av breven och bekanta sig med deras innehåll redan innan föreställningen.

Till detta material finns även en kort beskrivning och historik över de musikgenrer som förekommer i föreställningen samt en kort historisk överblick över utvandringen och några enkla begrepp att utgå ifrån i diskussion med eleverna. Förutom förslag på diskussionsämnen finns även förslag på övningar att göra och förslag på fördjupningsmaterial. I slutet finns även en ordlista som kan användas för att utöka elevernas ordförråd och som förberedelse inför föreställningen.

CITAT (ur emigrantbrev)

”Om det vore mig möjligt skulle jag aldrig vilja återkalla mig i minnet den dagen då jag sade farväl till mitt hem, mina släktingar och mina vänner då detta bringar mig smärta på nytt. Man vet inte mycket vad det vill säga att lämna hemmet och bege sig till ett främmande land och där bli en flykting”

Anknyt till

Anledningarna till att man utvandrade från Sverige.

Frågeställningar

- Varför utvandrar man idag?
- Vad är det för skillnad mellan de som på 1800-talet flydde från Europa och de som flyr till Europa idag? Vilka likheter finns?
- Hur skiljer sig en 1800-talsmänniskas möjligheter att ta reda på vad som väntar i det nya landet från dagens flyktingars? Vilka likheter finns?

CITAT (ur emigrantbrev)

”Snälla skriv och tala om allt möjligt nytt och hur det är i Sverige. Jag längtar så mycket att få höra något från er, snälla ni, skriv så fort ni kan. Jag skall då skriva strax till er så får ni höra hur det går för mig. Hälsa nu till alla som ni vet. Snälla, sänd ett kort på lilla Stina så fort du får något, så är du snäll.”

Anknyt till

Kommunikationsmöjligheter och medier på 1800-talet kontra dagens multimedia-samhälle.

Frågeställningar

- Hur lång tid tog det för ett brev att komma till Sverige från Amerika? Hur lång tid tog det innan man fick svar?
- Hur viktig är kommunikation för att upprätthålla band mellan människor?

CITAT (ur emigrantbrev)

”Den kärlek och aktning som man behandlar barn med här i Amerika går ofta så långt att det är rörande! Modern ger – utan tecken till skygghet – barnet di var hon än befinner sig – om barnet önskar bröstet så får barnet det.”

Anknyt till

Barns roll som arbetskraft genom historien kontra barns rättigheter idag genom barnkonventionen och Barnets århundrade.

Frågeställningar

- Hur såg man på barn i 1800-talets Sverige – hur skiljer det sig mot hur man ser på barn idag?
- Varför var det uppseendeväckande att ge di på öppen gata för en svensk på 1800-talet?
- Hur ser vi i /Sverige på det idag?
- Hur ser andra länder på detta?
- Varför är amning en så laddad fråga i vår kultur?

CITAT (ur emigrantbrev)

”Alltid på mornarna när jag går ut på torget till, ser jag en mängd gentila herrar i fina halmhattar och för övrigt väl klädda – med stora kökskorgar under armarna! De gör alla inköp av grönsaker, kött, fisk och ägg och de är hemma innan frun ännu hunnit uppstiga!”

Anknyt till

Könsroller – hur de ändras genom historien och är olika i alla länder.

Frågeställningar

- Var kvinnor och män jämställda i 1800-talets Amerika?
- Hur såg det ut i Sverige under samma tid?

CITAT (ur emigrantbrev)

Något som förvånar varje europé: Fyra slags personer finns i det närmaste inte i Amerika; jag menar Tiggare, Trasige, Krymplingar, och fulla på gatorna. Fattiga finns nog, ja stundom många i synnerhet bland invandrare, som, när de står på stranden här, många gånger ej har en skärva. Men, de liksom sjuka, förs strax till fattighus och hospitaler och kunna de arbeta, skaffar man dem förr eller senare göromål till livsuppehälle. Tiggare på gatorna har jag aldrig sett, minst tiggande barn. Lika litet har jag mött trasvargar, varav man träffar så många ohyggliga exemplar i Stockholm och andra europeiska städer.

Anknyt till

Fattigdomen i Sverige under 1800-talet som var en stor anledning till att så många emigrerade. Folkhemstanken och välfärdssamhälstanken.

Frågeställningar

- Varför var det viktigt att berätta för dem Sverige om hur bra det var i det nya landet?
- Var det bara sanningar man sände till dem i det gamla landet?
- Vilken effekt fick breven på dem som var kvar i Sverige?

CITAT (ur emigrantbrev)

Vi fick ställa oss i en lång rad och var och en inställa oss inför skeppsläkaren som tittade oss i ansiktet för att se att vi inte bar på någon smitta. Han ställde en del frågor vilket inte var gott ty han talade ju på engelska. Men därefter fick vi gå iland. Många hade redan sett sina anhöriga och de riktigt hoppade av glädje!

Anknyt till

De friska och unga var de som såg en framtid i Amerika. Hälsokontroller på båda sidor av Atlanten släppte bara igenom de som inte var sjuka eller hade andra problem.

Frågeställningar

- Vilka åkte till Amerika och vilka blev kvar hemma i Sverige?
- Hur påverkades Sverige av att så många friska, företagsamma människor lämnade landet?
- Vilka är det som flyr från krigsdrabbade länder idag? Vilka blir kvar?

CITAT (ur emigrantbrev)

Gerda berättade att Selma har fått en flicka. Det gick inte att se det på henne så Gerda hade inte förstått någonting. Hon snarade sig så hårt för att dölja det. Hon talade inte om det för någon, förrän hon var tvungen. Selma var inte på hospitalet mer än två veckor innan hon födde. Nu är hon på en anstalt för olyckliga flickor. Hon har varit där i sex veckor och får stanna där så länge hon vill. Om Selma vill så skaffar de henne en plats på landet så hon kan behålla sitt barn själv. Gerda tycker att det vore bättre om hon lämnade barnet till en familj och betalade för det.

Anknyt till

Ogifta kvinnors utsikter i samhället – då och nu.

Frågeställningar

- Att lämna bort ett nyfött barn ses som en möjlighet att lösa en situation. Varför var det så?
- Preventivmedel, abort och barnomsorg – hur har dessa saker påverkat kvinnors valmöjligheter i livet?

CITAT (ur emigrantbrev)

Stundom har hemlängtan angripit mig. Det är svårt att kunna trivas innan man varken förstår eller kan tala ett engelskt ord. Lär man en gång språket blir det väl både bättre och trevligare.

Anknyt till

Språket som väg in i samhället.

Frågeställningar

- Hur lär man sig språk lättast i ett nytt land?
- Varför är det viktigt att behärska ett språk?
- Är det viktigt för någon som kan engelska att lära sig svenska i Sverige?
- Är det viktigt för någon som kan arabiska att lära sig svenska i Sverige?
- Flytta till "svenskbygder" i USA och att komma från ett annat land och bosätta sig i områden i Sverige där det redan bor människor från ens eget land – finns det likheter, skillnader?

CITAT UR "AMERIKASÅNGEN"

*En fader måste bära sitt barn på däck till slut
och det från skeppet kasta i vida havet ut.
Det måtte säkert tagit hans sinne ganska svårt
ty döden genast klappade på fadershjärtat hårt*

Anknyt till

Båtvägen var den enda vägen till det nya landet, då såväl som idag.

Frågeställningar

- Varför har barnet på båten dött?
- Varför ser vi bilder av döda barn som spolas upp på stränder i dagens tidningar?

TEXT TILL "VEM SADE ORDET SKÅL"

*Vem sade ordet "skål" här vid bordet
Viskande för det sällskapet kring
Fattom kristallen, nubben är kall,
den stiger åt skallen, kling klingeling
Käraste vänner, välkomna hit
Hoppas ni har en "bon appetit"
Nu lilla nubben tar vi på stubben,
Skål lilla nubben, kling klingeling*

Anknyt till

Synen på alkohol i Sverige på 1800-talet och idag.

Frågeställningar

- Varför har vi i Sverige så många visor som ska sjungas innan man dricker alkohol? Förekommer liknande visor i andra länder?
- Varför har vi ett Systembolag i Sverige?

TEXT TILL "WINDHAM"

*Broad is the road that leads to death,
And thousands walk together there;
But wisdom shows narrow a path,
With here and there a traveler.*

*'Deny thyself, and take thy cross.'
Is the Redeemer's great command;
Nature must count her gold but dross,
If she would gain this heav'nly land.*

*The fearful soul that tires and faints,
And walks the way of God no more,
Is but esteemed almost a saint,
And makes his own destruction sure.*

*Lord, let not all my hopes be vain;
Create my heart entirely new,
Which hypocrites could ne'er attain,
Which false apostates never knew*

Anknyt till

Religionens roll i den nya republiken USA.

Frågeställningar

- Varför var religion en av de vanligaste anledningarna till att européer flydde till Amerika?
- Hur kommer det sig att USA fortfarande har så stark religiös tro medan Sverige är mer sekulariserat?
- Till den nya republiken USA kom människor från hela världen med olika religiös tro. Hur påverkade det samhället man försökte bygga upp?
- Är det ok att bygga en Moské bredvid en kyrka i Sverige idag?

DEN SVENSKA UTVANDRINGEN – KORT HISTORIK

1,2 miljoner svenskar lämnade Sverige för Amerika under en kort tidsperiod i historien. Befolkningen i Sverige var när 1900-talet inleddes 5,1 miljoner och då fanns nästan var femte svensk i stället i Amerika.

Den främsta orsaken till utvandringen till Amerika var till en början ofta politisk eller religiös. I Sverige var det inte tillfjet att ha andra politiska eller religiösa åsikter än de som staten påvisade medan det i Amerika sågs som en grundläggande rättighet att kunna utöva vilken religion man ville.

Under mitten av 1800-talet ökade befolkningssmängden i Sverige samtidigt som några hårda missväxtår gjorde det mycket svårt att livnära alla. Missväxt och minskad brukbar åkermark gjorde att utvandringen till Amerika ökade dramatiskt under 1860-talet. Under 1800-talet var klassamhället i Sverige tydligt och en liten del av befolkningen ägde större delen av marken samtidigt som de satt på allt kapital. En fattig människa utan egen mark hade ingen möjlighet att förbättra sin situation varken genom utbildning eller med hårt arbete. I Amerika däremot fanns det brukbar mark som var gratis och

många såg därför en möjlighet att där skapa ett bättre liv än i Sverige.

Ytterligare en anledning till att så många unga män emigrerade var den så kallade exercisen, senare omgjord till allmänna värnplikten. Lagstiftad militärtjänstgöring i ett land som inte var krigshotat sågs som ett sätt från staten att utöva makt och befästa sin position på individens bekostnad.

Utvandringen till Amerika blev så vanlig att den blev vardag. Alla kände någon som hade utvandrat och det blev i längden inte så stor skillnad mellan att flytta till staden Stockholm eller staden Chicago. Det gick till och med så långt att man kunde ses som misslyckad och tyckas ha brist på mod och initiativkraft om man inte vågade steget till Amerika.

Breven från utvandrarerna lästes upp för många åhörare hemma i Sverige och några av dem trycktes till och med i tidningarna. Det fanns även emigrationsagenter i Sverige som lockade med fri mark i Amerika och gjorde reklam för det goda landet "over there".

"THE AMERICAN DREAM"

Amerika formades av invandrarna. På kort tid formades en nation som förkastade den gamla världens monarki och grundlade en ny konstitution som skulle komma att kallas för republik. En ny samhällsklass växte fram – den produktiva och konsumerande medelklassen. Tanken att man kunde skapa sitt eget öde och arbeta sig upp i samhället föddes och det var det som lockade många invandrare. Idén om "The American Dream" (begreppet spreds av his-

torikern James Truslow 1931) är en kombination av den nya världens möjligheter, en tidig religiös tanke att USA var ett land för utvalda och rättrogna samt det faktum att USA bröt med den gamla världens monarki med allt vad den innebar. Möjligheten för individer att utveckla sin potential på egen hand hade inte funnits tidigare och var en väldigt attraktiv tanke för européer i det gamla feodala Europa.

"SELF MADE MAN"

Att utan förmögenhet eller sociala förbindelser lyckas skapa sig ett bra liv enbart med utgångspunkt i hårt arbete och viljestyrka. Central tanke då USA grundades och även det som lockade många att

utvandra till den nya kontinenten. Tanken bryter med klassamhället och de roller man föds in i och ger i stället individen makt över sin egen situation.

Anknyt till

Hur individualism och tilltro till individens egen styrka påverkar samhället idag.

Frågeställningar

- Kan vem som helst bli vad som helst om personen bara arbetar tillräckligt hårt?
- Fanns det något som hindrade människor att uppnå "The American Dream"?
- Känner du igen dessa tankegångar? Finns de fortfarande i samhället?

FÖRSLAG PÅ ÖVNINGAR

Du är en flykting som kommit till Sverige idag. Vad skriver du i brevet hem? Hur beskriver du ditt nya samhälle? Låt alla fortsätta på ett av brevcitaten ovan och skriva färdigt brevet Översätt den gamla svenskan i breven till mer modern svenska. Formulera som ett sms med smileys. Skriv ett "reklamblad" för Sverige till en eventuell emigrant idag

ORDLISTA

Kolpotör	kringresande bokförsäljare
Comme-il-faut	franska och betyder "det som passar sig"
Fysionomi	utseende, anletsdrag
Proper	snygg och ordentlig
Hospital	sjukhus
Diligens	transportvagn bakom hästar
Omnibus	bussliknande vagn dragen av hästar
Gentil	fin, flott, elegant
Trasvargar	tiggare
Lytt	funktionshindrad
Dibarn	barn som diar bröstet
Städse	alltid, ständigt, jämt, stundligen

FÖRSLAG PÅ FÖRDJUPNING

Lennart Pehrson – Den nya världen, Den nya staden och Den nya tiden. Trilogi om Sveriges och Amerikas gemensamma historia

Wilhelm Moberg – Utvandrarerna, Invandrarerna och Nybyggarna

Jan-Ewert Strömbäck – Min farbror blev svenskamerikan

Twitterkontot @refugeesweden – flyktingar berättar sina historier

<http://www.dn.se/kultur-noje/bjorn-wiman-wallraffaren-vagade-allt-utom-att-aka-med-flyktingbaten/>

<http://www.dn.se/kultur-noje/bjorn-wiman-utvandrarerna-och-migranterna-kampar-for-sin-mansklighet/>

<http://www.dn.se/kultur-noje/kronikor/bjorn-wiman-bilderna-pa-facebook-fungerar-som-amerikabreven/>

<http://www.dn.se/nyheter/de-nya-amerikabreven/> (Artikel från 2006)